

OBSZARY WYMAGANEJ WIEDZY, ZAKRES OCZEKIWANYCH UMIEJĘTNOŚCI i WYKAZ POMOCNEJ LITERATURY NA POSZCZEGÓLNYCH STOPNIACH WOJEWÓDZKIEGO KONKURSU HISTORYCZNEGO dla uczniów szkół podstawowych województwa wielkopolskiego w roku szkolnym 2021/2022

I

Temat wiodący:

„Żył sobie Człowiek...” – życie ludzi od prehistorii do końca XVIII w.

Życie ludzi, struktura społeczna, gospodarka, ustrój polityczny i organizacja państwa oraz szeroko rozumiana kultura (religia, architektura, filozofia, prawo, sztuka) i ich ewolucja do końca XVIII.

II

Zakres wiedzy wymaganej od uczestników na poszczególnych stopniach konkursu

1. W konkursie obowiązuje zakres wiedzy (treści nauczania) określony w podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie historii na II etapie edukacyjnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 356, z późn. zm.) <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podstawa-programowa6>
2. W konkursie obowiązują zagadnienia rozszerzone, wykraczające poza podstawę programową, o treści związane z tematem wiodącym. Zakres rozszerzony zostanie określony w dalszych punktach.
3. Na każdym stopniu konkursu uczestnik będzie wykonywał zadania zarówno z zakresu podstawy programowej dla szkoły podstawowej, jak i z zakresu rozszerzonego (w oparciu o wskazane lektury).

A. Stopień szkolny

Wiedza z zakresu podstawy programowej:

- I Cywilizacje starożytne.
- II Bizancjum i świat islamu.
- III Średniowieczna Europa.
- IV Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy.
- V Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- VI Polska w okresie rozbicia dzielnicowego.
- VII Polska w XIV i XV wieku.

Zakres rozszerzony:

Prehistoria – Życie ludzi w paleolicie i neolicie – porównanie.

Cywilizacje starożytnego Wschodu

1. Uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie, a także w starożytnej Grecji i w Rzymie. Podobieństwa i różnice.
2. Charakterystyka organizacji państwa i struktury społeczeństwa w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu (Mezopotamia – na przykładzie kodeksu Hammurabiego) i Dalekiego Wschodu (Indie – system warn i kast).

3. Osiągnięcia kulturowe starożytnego Egiptu, Mezopotamii, Indii, Chin, Fenicji w zakresie: pisma, wynalazków, architektury, sztuki, nauki, prawa.
4. Religia starożytnego Egiptu – zoomorfizm, panteon bogów, formy kultu, sąd Ozyrysa, Księga Umarłych, formy pochówku.

Starożytna Grecja

1. Kolonizacja grecka i fenicka. Zasady kolonizacji greckiej. Porównanie przyczyn i zasięgu kolonizacji greckiej i fenickiej.
2. Życie ludzi w Atenach peryklejskich i w Sparcie z uwzględnieniem zajęć ludności i wychowania spartańskiego.
3. Porównanie struktury społeczeństwa Aten i Sparty. Warstwy społeczne, pozycja kobiety, kwestia niewolników.
4. Armia obywatelska w starożytnej polis na przykładzie Aten i Sparty – organizacja, formacja, uzbrojenie, szyk bojowy.
5. Ewolucja ustroju starożytnych Aten od oligarchii przez tyranie do demokracji (reformy Solona, tyrania Pizystrata, reformy Klejstenesa, reformy Peryklesa).
6. Porównanie form ustrojowych Aten peryklejskich i Sparty (pojęcie obywatelstwa, instytucje polityczne i ich kadencja oraz kompetencje, zasady uchwalania praw)
7. Osiągnięcia starożytnych Greków w okresie helleńskim i hellenistycznym: filozofia, teatr, literatura, architektura (cechy i zabytki), ceramika, rzeźba, sport. Rozpoznawanie osiągnięć starożytnych Greków.
8. Religia grecka – panteon bogów greckich, formy kultu, znaczenie w życiu Greków.

Starożytny Rzym

9. Okresy w historii starożytnego Rzymu – uczeń umie je umiejscowić w czasie i w przestrzeni (okres królewski, okres republiki, okres cesarstwa).
10. Charakterystyka ustroju starożytnego Rzymu w okresie republiki rzymskiej – instytucje, ich skład i kompetencje (zgromadzenie centurialne, tribusowe, plebejskie, urzędy: konsula, pretora, cenzora, edyla, kwestora, trybuna ludowego, dyktatora). Zależności między nimi.
11. Juliusz Cezar i Oktawian August – rola jaką odegrali w historii Rzymu i ich reformy.
12. Charakterystyka ustroju cesarstwa rzymskiego (pryncypat i dominat).
13. Organizacja obywatelskiej armii rzymskiej z okresu republiki. Uzbrojenie armii rzymskiej.
14. Imperium Rzymskie – ziemie podbite w Italii, sytuacja ludności podbitej oraz formy zależności od Rzymu. Organizacja ziem podbitych poza Italią. Zasięg terytorialny Imperium Rzymskiego w okresie republiki i w okresie cesarstwa.
15. Ewolucja systemu społecznego starożytnego Rzymu od okresu królewskiego po upadek cesarstwa zachodniorzymskiego. Struktura społeczna w okresie królewskim, w okresie republiki i w okresie cesarstwa. Wpływ podbojów na zmianę struktury społecznej Rzymu.
16. Życie ludzi w starożytnym Rzymie okresu republiki – zajęcia ludności, formy spędzania czasu wolnego, mieszkania i domy Rzymian.
17. Niewolnictwo w starożytnym Rzymie – przyczyny, sytuacja niewolników, bunty. Znaczenie niewolnictwa dla gospodarki rzymskiej.
18. Sytuacja chrześcijan w starożytnym Rzymie.
19. Osiągnięcia cywilizacji rzymskiej w dziedzinie pisma, literatury, architektury (cechy i zabytki), sztuki, prawa. Uczeń umie rozpoznać osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.

B. Stopień rejonowy

Na stopniu rejonowym konkursu obowiązuje wiedza i umiejętności wymagane na stopniu szkolnym oraz dodatkowo wiedza z zakresu podstawy programowej:

- VIII Wielkie odkrycia geograficzne.
- IX „Złoty wiek” w Polsce na tle europejskim.
- X Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
- XI Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku.
- XII Europa w XVII i XVIII wieku.
- XIII Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku.
- XIV Powstanie Stanów Zjednoczonych.
- XV Wielka rewolucja we Francji.
- XVI Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej.
- XVII Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku.
- XVIII Epoka napoleońska.
- XIX Europa po kongresie wiedeńskim.
- XX Ziemie polskie w latach 1815–1848.
- XXI Europa w okresie Wiosny Ludów.

Zakres rozszerzony:

Średniowiecze

1. Arabowie: główne zasady religii islamskiej; organizacja państwa arabskiego; charakterystyczne cechy kultury arabskiej; rozpoznawanie najważniejszych osiągnięć kultury arabskiej.
2. Cesarstwo Bizantyjskie – ustrój Bizancjum.
3. Państwo Franków: organizacja władzy (monarchia patrymonialna), gospodarka i kultura państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego (reforma administracyjna, monetarna, renesans karoliński, reforma armii).
4. Charakterystyka idei cesarstwa karolińskiego i jej porównanie z ideą cesarstwa ottońskiego.
5. Funkcjonowanie władzy, struktury społeczne i gospodarka w systemie feudalnym (system feudalny i lenny, rodzaje renty feudalnej, hołd lenny i jego części, prawa i obowiązki wasala i seniora, drabina lenna, rodzaje immunitetów).
6. Ożywienie społeczno-gospodarcze w Europie XI – XIII w. Zmiany w rolnictwie i ich skutki (nowe narzędzia, trójpolówka, lokacje wsi – zasady). Formy produkcji i handlu w średniowieczu (cechy, gildie).
7. Geneza miast, lokacje miejskie (na prawie magdeburskim i lubeckim), rozwój i rola średniowiecznych miast. Cechy miasta średniowiecznego. Władze miejskie. Prawa ludności miejskiej. Republiki miejskie.
8. Organizacja państwa wczesnopiastowskiego do rozbicia dzielnicowego (system grodowy, osady służebne, drużyna, urzędy dworskie, uprawnienia władcy, daniny należne władcy, regalia królewskie).
9. Społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim.
10. Przemiany społeczno-gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu.
11. Charakterystyka kryzysu społecznego (czarna śmierć i jej skutki) i religijnego późnego średniowiecza (niewola awiniońska i wielka schizma).
12. Monarchia stanowa w Europie – proces powstawania, cechy charakterystyczne na przykładzie Anglii i Francji. Porównanie monarchii patrymonialnej i monarchii stanowej.

13. Charakterystyka rozwoju monarchii stanowej w Polsce z uwzględnieniem struktury społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu (stany w Polsce) i rozwój przywilejów szlacheckich (przywilej koszycki, krakowsko – jedleński, cerekwicko – nieszawski, konstytucja nihil novi).
14. Kultura średniowiecza: uniwersalny charakter kultury średniowiecza. Rola uniwersytetów i ich organizacja. Dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza. Rozpoznawanie tych dokonań. Sztuka romańska i gotycka.

XVI wiek

15. Wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich. Dualizm w życiu gospodarczym Europy i jego charakterystyka. Przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej w XVI w.
16. Udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI w. (podział świata według traktatu w Tordesillas i w Saragossie).
17. Główne prądy ideowe epoki renesansu. Myśl polityczna doby renesansu – Tomasz Morus, Niccolò Machiavelli, Andrzej Frycz Modrzewski. Poglądy, analiza i interpretacja fragmentów dzieł.
18. Architektura renesansowa – cechy, rozpoznawanie zabytków architektury renesansowej i wskazywanie cech architektury renesansowej.
19. Charakterystyka sztuki renesansu – cechy malarstwa i rzeźby renesansowej. Wskazywanie przykładów sztuki renesansowej.
20. Reformacja: religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe uwarunkowania reformacji. Porównanie luteranizmu, kalwinizmu i anglikanizmu. Postacie związane z reformacją. Wpływ reformacji na kulturę. Znajomość mapy wyznaniowej Europy w XVI w.
21. Kontrreformacja – różne aspekty reformy Kościoła katolickiego. Działania kontrreformacyjne Kościoła katolickiego. Wpływ kontrreformacji na kulturę.

C. Stopień wojewódzki

Na stopniu wojewódzkim konkursu obowiązuje wiedza i umiejętności wymagane na stopniu szkolnym i rejonowym oraz dodatkowo wiedza z zakresu podstawy programowej:

- XXII Powstanie styczniowe.
- XXIII Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- XXIV Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- XXV I wojna światowa.
- XXVI Sprawa polska w czasie I wojny światowej.
- XXVII Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:
- XXVIII Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.
- XXIX II Rzeczpospolita w latach 1921-1939.
- XXX Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej.
- XXXI Droga do wojny.
- XXXII Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r.
- XXXIII II wojna światowa i jej etapy.
- XXXIV Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.
- XXXV Sprawa polska w czasie II wojny światowej.
- XXXVI Świat po II wojnie światowej.
- XXXVII Początki komunizmu w Polsce.
- XXXVIII Stalinizm w Polsce i jego skutki.

XXXIX Polska w latach 1957-1981.

Zakres rozszerzony :

XVI w.

1. Funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI wiecznej Polsce (sejmiki ziemskie i ich rodzaje, sejm walny – organizacja, zasady funkcjonowania, rodzaje sejmów). Ocena funkcjonowania demokracji szlacheckiej.
2. Ruch egzekucyjny szlachty – cele i osiągnięcia.
3. Struktura społeczeństwa polskiego w XVI w. i jej specyfika na tle europejskim. Rozwarstwienie stanu szlacheckiego. Struktura ludnościowa Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
4. Gospodarka folwarczno-pańszczyźniana – proces kształtowania (przywileje: warcki, drugi piotrkowski), charakterystyka, skutki i ocena.
5. Charakterystyka ustroju Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej.
6. Główne nurty reformacji w państwie polsko – litewskim i ich charakterystyka. Tolerancja religijna na ziemiach polskich w XVI w. – zgoda sandomierska i konfederacja warszawska. Kontrreformacja na ziemiach polskich.
7. Wolna elekcja – okoliczności pierwszej wolnej elekcji, zasady wolnej elekcji, przebieg pierwszej wolnej elekcji (interrex, rola marszałka wielkiego koronnego, kaptury, sejm konwokacyjny, elekcyjny i koronacyjny, pacta conventa i artykuły henrykowskie).
8. Zabytki polskiego renesansu. Dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.

XVII w.

1. Monarchia absolutna na przykładzie Francji – geneza, reformy Armanda Richelieu, Jules’a Mazarina, Ludwika XIV oraz Jeana Baptiste Colberta. Ocena absolutyzmu francuskiego.
2. Rewolucja angielska – geneza i skutki. Ustrój monarchii parlamentarnej w Anglii. Porównanie monarchii parlamentarnej i monarchii absolutnej.
3. Przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej w XVII w.
4. Przemiany w kulturze europejskiej w XVII w. Kultura barokowa – charakterystyka architektury i sztuki barokowej. Rozpoznawanie zabytków i wskazywanie cech architektury barokowej. Rozpoznawanie przykładów malarstwa, rzeźby barokowej i wskazywanie ich cech.
5. Rozpoznawanie dokonań twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Sarmatyzm jako ideologia i styl życia polskiej szlachty.

XVIII w.

6. Postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej w XVIII w. (rewolucja agrarna i przemysłowa w Anglii w XVIII w.)
7. Kultura oświecenia – główne idee oświecenia (deizm, ateizm, racjonalizm, empiryzm); myśl polityczna oświecenia (idee: suwerenności narodu, praw naturalnych). Analiza i interpretacja fragmentów tekstów myślicieli oświeceniowych; architektura klasycystyczna (cechy, rozpoznawanie przykładów architektury); sztuka klasycystyczna (cechy, rozpoznawanie przykładów).
8. Charakterystyka monarchii absolutnej oświeczonej na przykładzie Rosji, Prus i Austrii. Porównanie reform – podobieństwa i różnice.
9. Znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.
10. Porównanie polskich rozwiązań konstytucyjnych z amerykańskimi i francuskimi (konstytucja francuska z 3 września 1791 r.)

11. Kultura oświecenia w Polsce – rozpoznawanie najważniejszych zabytków architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce. Rola instytucji oświeceniowych (KEN, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).
12. Charakterystyka ustroju Księstwa Warszawskiego. Porównanie Konstytucji Księstwa Warszawskiego i Konstytucji 3 Maja.
13. Znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Europy.

III

Wykaz oczekiwanych od uczestnika umiejętności

Na wszystkich trzech stopniach konkursu jego uczestnicy powinni wykazać się umiejętnościami:

1. **Chronologia historyczna.**
  - a. Odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.
  - b. Posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, okres p.n.e., okres n.e., tysiąclecie, wiek, rok.
  - c. Obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi.
  - d. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych
  - e. Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym.
2. **Analiza i interpretacja historyczna.**
  - a. Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągnięcia z nich wniosków.
  - b. Lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map i planów w różnych skalach.
  - c. Rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej.
  - d. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych.
  - e. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.
3. **Tworzenie narracji historycznej.**
  - a. Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych.
  - b. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia.
  - c. Przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.
  - d. Tworzenie krótkich wypowiedzi pisemnych

IV

Wykaz literatury pomocnej dla uczestnika i nauczyciela w procesie przygotowania do udziału w konkursie

Na wszystkich stopniach:

1. Podręczniki i ćwiczenia do szkoły podstawowej. Wydawnictwo dowolne.
2. Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności dla liceum ogólnokształcącego i technikum - Szkoła ponadpodstawowa. Wydawnictwo Nowa Era.
3. B. Snoch. Słownik szkolny. Terminy i pojęcia historyczne. WSiP . Wydanie dowolne.

4. W zadaniach mogą być wykorzystane teksty źródłowe i grafiki pochodzące z podręczników do szkoły podstawowej, ponadpodstawowej / ponadgimnazjalnej oraz różnych kompilacji i zbiorów źródeł, a także pochodzące ze strony e-podreczniki.pl

A. Na stopniu szkolnym:

1. Ryszard Kulesza, Krzysztof Kowalewski. Zrozumieć przeszłość. Starożytność średniowiecze. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Rozdziały I – III.
2. Adam Ziółkowski. Historia powszechna. Starożytność, PWN, Rozdziały:
  - a. 2.2.4. Charakter i skutki wielkiej kolonizacji.
  - b. 2. 4. Ewolucja polityczna archaicznych poleis (650 – 500/480 r. p.n.e.)
3. Maria Jaczynowska, Historia starożytnego Rzymu. Wydanie dowolne. Rozdziały:
  - a. Część 1. Okres Rzymu królewskiego i wczesnej republiki.
    - Początki miasta – państwa Rzymu – Ustrój Rzymu królewskiego
  - b. Część 2. Republika rzymska w okresie wielkich podbojów.
    - 1. Społeczeństwo rzymskie w okresie wielkich podbojów. – Ustrój polityczny Rzymu w III wieku p.n.e.
    - 3. Przemiany ekonomiczno – społeczne i kulturalne w Rzymie w okresie podbojów.
  - c. Część 4. Państwo rzymskie w III w. n.e.
    - 2. Przemiany socjalne w II i III w. n.e. Problem kryzysu ustroju społeczno – ekonomicznego.

B. Na stopniu rejonowym obowiązuje literatura z poziomu szkolnego oraz:

1. Ryszard Kulesza, Krzysztof Kowalewski. Zrozumieć przeszłość. Starożytność średniowiecze. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Wydawnictwo Nowa Era. Rozdziały IV – VI.
2. Paweł Klint, Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. Dzieje nowożytne. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Rozdział I. Europa i świat w epoce Odrodzenia.
3. Tadeusz Manteuffel. Historia powszechna. Średniowiecze. PWN. Dowolne wydanie. Rozdziały:
  - a. Arabowie i islam – Organizacja państwa arabskiego.
  - b. Państwo Franków – System rządów Karola Wielkiego. Podział administracyjny państwa karolińskiego. Sądownictwo. Skarb. Służba wojskowa. Reforma monetarna. Renesans karoliński.
  - c. Bizancjum i Bałkany – Przekształcenia ustrojowe Bizancjum.
  - d. Przemiany gospodarcze i kulturalne w XI i XII w.
  - e. Przeobrażenia Europy Zachodniej w okresie krucjat.
  - f. Schyłek średniowiecza – Kryzys gospodarczy XIV w. Rozwarstwienie stanów.
4. J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak. Historia ustroju i prawa polskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN. Dowolne wydanie. Rozdziały:
  - a. Monarchia patrymonialna:
    - I Polskie państwo wczesnośredniowieczne – Organizacja państwowa w X i XI w. Charakter patrymonialny państwa polskiego w X – XIII w.

- III Ustrój społeczny i jego przemiany w XI – XIII w. – Kształtowanie się stanów. Rycerstwo – szlachta. Ludność wiejska. Miasta i ludność miejska.
  - VI Zarząd państwem – Zasady zarządu. Urzędy dworskie. Urzędy lokalne. Powstanie urzędu starosty.
- b. Monarchia stanowa:
- I Korona Królestwa Polskiego – pojęcie Korony Królestwa Polskiego.
  - III Organizacja i prawo stanów.
  - V Władza królewska i reprezentacja stanowa.
5. Adam Wyczański. Historia powszechna. Wiek XVI. PWN. Dowlone wydanie. Rozdziały:
- II Rozwój gospodarki towarowo – pieniężnej.

C. Na stopniu wojewódzkim obowiązuje literatura z poziomu szkolnego i rejonowego oraz:

1. Paweł Klint, Piotr Galik. Zrozumieć przeszłość. Dzieje nowożytne. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Rozdziały II – VI.
2. Adam Kersten. Historia powszechna. Wiek XVII. Wydanie dowolne:
  - Stosunki wewnętrzne państw europejskich:
    - Ludwik XIII i rządy kardynała Richelieu.
    - Rządy Mazariniego.
    - Utrwalenie się absolutyzmu – Bezpośrednie rządy Ludwika XIV. Organizacja władzy. Upadek starego systemu administracyjnego. Policja. Reformy gospodarcze.
3. J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak. Historia ustroju i prawa polskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN. Dowlone wydanie. Rozdziały:
  - a. Rzeczpospolita szlachecka:
    - I Forma państwa.
    - IV Ustrój społeczny.
    - VI Władza królewska.
    - VII Sejmiki i sejmy.
    - VIII Urzędy i urzędnicy.
  - b. Początki monarchii konstytucyjnej:
    - III Pierwsze reformy.
    - VII Konstytucja 3 Maja i dalsze ustawodawstwo Sejmu Czteroletniego.
  - c. Ziemie polskie pod zaborami do uwłaszczenia chłopów w Królestwie Polskim.
    - III Księstwo Warszawskie – Ustrój społeczno – polityczny. System władzy.

